

Prof. univ. dr. Raluca Miga BEȘTELIU
Lect. univ. drd. Catrinel BRUMAR

**PROTECȚIA
INTERNĂȚIONALĂ
A DREPTURILOR OMULUI**

– Note de curs –

Ediția a V-a

Universul Juridic
București
-2010-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2010, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE
INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MIGA-BEȘTELIU, RALUCA**

**Protecția internațională a drepturilor omului : note
de curs / Raluca Miga Beșteliu, Catrinel Brumar. - Ed. a 5-a.**

- București : Universul Juridic, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-425-6

I. Brumar, Catrinel

341.231.14(100)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

I. Introducere în problematica drepturilor omului

I.1. SCURT ISTORIC

Privită în ansamblu, problematica drepturilor omului poate fi abordată pe trei planuri, și anume: a) **pe planul filozofiei politico-juridice**, a cărei evoluție a condus la afirmarea individului ca persoană umană, îndreptățită să beneficieze sau să fie investită cu drepturi proprii opozabile, în primul rând, statului căruia îi aparține; b) **pe plan juridic**, unde ideile privind drepturile omului au fost transpuse în instrumente juridice generatoare de drepturi și obligații, mai întâi pe plan național și, mai apoi, la scară internațională; c) **pe planul cooperării dintre state**, la nivel internațional, care, după cum se va vedea, va interveni mult mai târziu pentru protejarea drepturilor câștigate, prin instrumente juridice specifice, sau identificarea unor noi drepturi.

I.1.1. Planul filozofiei politico-juridice

Ideea că individul, ca ființă umană, are drepturi imanente, deci intrinseci acestei calități, deși are origini îndepărtate, mai ales în concepția creștină asupra omului, în **filozofia politică și juridică** s-a impus mult mai târziu, atunci când condițiile social-politice, prevalente la un moment dat pe continentul european, au îngăduit-o.

Ființa umană este prezentă în vestigiile primelor comunități și a primelor civilizații; Codul lui Hamurabi (1770 î.C.) reglementează raporturi sociale și promovează reguli de dreptate socială și spirit umanitar¹,

¹ I. Moroianu Zlătescu, Radu Demetrescu, *Din istoria drepturilor omului*, IRDO, 2003, p. 5.

6 PROTECȚIA INTERNAȚIONALĂ A DREPTURILOR OMULUI

Biblia consacră prerogative fundamentale ale ființei umane și o nouă concepție despre legătura dintre drepturi și îndatoriri.

Gândirea budistă promova o concepție potrivit cu care toate ființele sunt egale în demnitate și valoare, toți au dreptul la respect și nimic nu poate justifica a atingere adusă vieții lor, exploatarea și umilirea lor.

Mai târziu, cetățile elene și mai ales Atena promovau un anumit drept al cetății – de participare la formarea legilor și la conducerea societății prin ocuparea unor funcții publice. Grecii nu revendicau drepturile pentru persoana fizică contra statului. Drepturile individuale erau un instrument menit să garanteze libertățile civile, dar nu ca o garanție individuală împotriva statului. Participarea cetățenilor la conducerea societății era de fapt o garanție a respectului reciproc.

Ulterior, gânditorii greci au considerat drepturile omului ca fiind drepturi fundamentale, eterne și imuabile, inerente naturii umane, iar filozofi precum Seneca și Epictet considerau că oamenii sunt egali, indiferent de condiția lor de oameni liberi sau sclavi.

Roma antică recunoștea drepturile cetățenilor romani de a participa la viața publică în aceleași limite ca și predecesorii săi din Grecia. Însă, în plus, existau deja rudimentele unor drepturi individuale impuse statului sub forma unor garanții acordate numeroșilor cetățeni romani spre deosebire de un statut juridic mai sărac în garanții acordat străinilor; societatea începea însă să încorporeze și elementele străine.

Creștinismul la rândul său pune în circulație o serie de idei foarte importante ce se regăsesc în concepțiile moderne. Prima postulează valoarea în sine a ființei umane, demnitatea sa decurgând dintr-o concepție asupra originii divine a omului. De asemenea, se recunoștea că această valoare pe care o reprezintă fiecare individ este atribuită oricărei ființe umane fără deosebire de rasă sau statut social. Creștinismul proclamă o lipsă de diferențieri între stăpân și sclav în ceea ce privește drepturile fundamentale ale ființei umane.

În al treilea rând, creștinismul formulează concepția limitării puterii politice, deci a puterii statului în raport cu individul. (de aici și dictonul: „să dăm cezarului ceea ce este al cezarului”).

Perioada Evului Mediu oferă rădăcinile filosofiei dreptului natural care avea să fie promovată ca doctrină politică și juridică în istoria modernă. Teologii Evului Mediu s-au ocupat de drepturile omului în legătură cu statutul persoanelor din „Lumea Nouă” pe care coloniștii portughezi și spanioli i-au găsit pe pământurile cucerite. Astfel, teologii spanioli și-au manifestat indignarea și protestul față de tratamentul inuman la care era supusă populația indigenă din teritoriile care făceau obiectul cuceririlor coloniale ale Spaniei și Portugaliei, iar conceptul drepturilor omului a fost formulat pentru prima oară în secolul al XVIII-lea, în filozofia „dreptului naturii și ginților”.

Sfârșitul Evului Mediu cunoaște o preocupare crescândă pentru a defini statutul celor guvernați în raporturile lor cu statul, cu autoritatea; astfel apar două doctrine care creionează concepțiile vremii în acest domeniu. În același timp, această perioadă marchează o dezvoltare fără precedent a școlii dreptului natural ca o continuare a ideilor creștine despre drepturile inerente ale oricărei ființe umane, această dezvoltare fiind reflectată în cea de-a doua doctrină de care s-a făcut vorbire.

Astfel, prima dintre doctrinele care caracterizează perioada propovăduiește protecția drepturilor omului prin negarea lor. Autorul care a enunțat această doctrină, Jean Bodin¹, a arătat că regele se bucură de suveranitate, pe care nimeni nu are dreptul să i-o pună sub semnul întrebării, nici comunitățile religioase, nici puteri străine. Față de această putere, cetățenii nu au niciun drept la rezistență. Suveranul era obligat să respecte doar poruncile lui Dumnezeu, dreptul natural și principiile generale de drept.

Această viziune a fost împărtășită și de englezul Thomas Hobbes (1588-1679), care considera că lăsat singur, în anarhie, individul și-ar

¹ Jean Bodin (1530-1596) a elaborat lucrarea *Cele șase cărți ale Republicii* (1576) în contextul emancipării Franței de sub influența Papei și a confruntării religioase dintre catolici și protestanți.

ataca vecinii (*homo homini lupus*). Doar autoritatea publică, al cărei titular este statul, poate asigura pacea și toleranța reciprocă. Această putere nu trebuie să respecte decât poruncile lui Dumnezeu și dreptul natural; doar dacă statul eșuează în a oferi indivizilor protecția sa, prin exercițiul autorității publice, drepturile acestora pot fi reafirmate.

Pe de altă parte, în lumina preocupărilor pentru protecția drepturilor omului prin recunoașterea și acordarea lor indivizilor, sub influența dreptului natural, s-a dezvoltat cea de-a doua doctrină – *contractul social*. John Locke propune această construcție a relației individ - stat, în cadrul căreia oamenii consimt liber să iasă din starea naturală pentru a găsi în stat securitatea juridică și prosperitatea.

Astfel, în „Eseu asupra guvernării civile” (1690), Locke arată că omul are drepturi imprescriptibile, pe care societatea nu le creează, ci le apără. Asemenea drepturi sunt dreptul de proprietate, dreptul la libertate personală, dreptul la legitimă apărare. Prin intrarea în societate nu se renunță decât la dreptul de a pedepsi, drept care derivă din dreptul la legitimă apărare; cetățenii nu cedează statului drepturile lor, ci numai puterea sancționatorie¹.

*„Nimeni nu poate transfera altuia mai multă putere decât are în el însuși și nimeni nu are o putere discreționară asupra lui însuși sau asupra oricui altcuiva, pentru a-și distruge propria viață sau pentru a lua viața sau proprietatea altuia. Un om ... nu se poate supune puterii discreționare a altuia ...”*²

Cele mai coerente teorii asupra drepturilor omului au apărut și s-au cristalizat în cultura europeană în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în filosofia iluminiștilor francezi care au inspirat idealurile celor două mari revoluții: franceză și americană.

Pentru protejarea drepturilor fundamentale ale omului, libertatea și egalitatea, Jean-Jacques Rousseau a imaginat un contract social ce

¹ Ș. Georgescu, *Filosofia Dreptului*, Ed. All Beck, 1999, p. 97.

² John Locke, *Eseu asupra guvernării civile*, ediția Everyman's Library, London/New York, 1966, par. 135.

reflectă reconstrucția societății ca și cum ar fi fondată pe un contract încheiat de toți membrii săi. Prin acest contract fiecare pune în comun persoana și toată puterea lui, sub conducerea supremă a voinței generale; Rousseau arată că în această relație pe care fiecare o are cu toți și cu niciunul în particular, orice om rămâne liber și egal și dobândește în plus beneficiile solidarității.

În fruntea valorilor pe care contractul este menit să le conserve stă libertatea – valoare supremă, ce nu se poate garanta decât prin legi capabile să împiedice ca oamenii drepti să fie oprimați de cei răi.

Prin contract, oamenii conferă statului drepturile lor naturale și le primesc imediat înapoi sub forma drepturilor civile, care sunt drepturile naturale originare însoțite de garanții ale exercitării drepturilor.

I.1.2. Planul juridic

Pe plan juridic, potrivit părerii mai multor autori, primul document european în care se schițează elemente ale unei **protecții juridice** a persoanei umane este *Magna Carta Libertatum*, impusă spre semnare regelui Ioan Fără de Țară, în 1215, de către nobilimea și biserica engleză. Acest document care, în esență, reglementează raporturile divergente dintre rege și nobilime, după o perioadă de profundă instabilitate, consacră dreptul la judecată potrivit legii. Aceasta apărea ca unică și necesară garanție pentru respectarea tuturor celorlalte drepturi: „Nici un om liber nu va fi închis sau nimicit în vreun fel fără a fi judecat în mod legal de egali săi potrivit legilor țării”. Se observă în această formulare germenii dreptului la viață și la libertate, precum și rudimente ale dreptului la un proces echitabil, în principal aspectele referitoare la dreptul de acces la un tribunal, la legalitatea și la echitatea procedurii, dar și o primă consacrare a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor.

Tot în Marea Britanie, în perioada revoluției burgheze, sunt adoptate de către parlament două documente de importanță majoră, *Habeas Corpus*, în 1679, care garantează inviolabilitatea persoanei și, zece ani mai târziu, *Bill of Rights*, care, printre alte drepturi, recunoaște dreptul la alegeri libere, libertatea cuvântului, eliberarea sub cauțiune sau dreptul de a fi judecat de un tribunal cu juri.

În ultimul sfert al secolului al XVIII-lea au avut loc două evenimente, unul pe continentul american iar altul pe cel european, a căror influență asupra evoluției ulterioare a drepturilor omului a fost determinantă. Este vorba despre rebeliunea coloniilor engleze din America de Nord împotriva Marii Britanii din 1776 și Revoluția franceză din 1789. Declarația de independență a coloniilor engleze din America, adoptată la 4 iulie 1776 la Philadelphia, proclamă principiul egalității între indivizi, dreptul la viață și libertate ca drepturi inalienabile și cerința instituirii guvernelor cu consimțământul celor guvernați.

Declarația revoluției franceze privind drepturile omului și cetățeanului, din 26 august 1789, dă expresie filozofiei dreptului natural și enunță drepturi și libertăți într-o perspectivă individualistă și liberală. Primul principiu consacrat în Declarație este principiul egalității în fața legii a tuturor persoanelor, care stă, potrivit Declarației, la baza tuturor celorlalte drepturi și libertăți, ca o condiție generală a existenței lor. Dintre acestea reținem dreptul de proprietate, la securitate, la rezistență față de opresiune, libertatea de gândire, de expresie și de manifestare.

În conformitate cu ideile filozofice ale lui Jean-Jacques Rousseau, cu Declarația din 1789 a Revoluției franceze și documentele adoptate de noul stat american, omului ca atare, independent de condiția sa socială, i se recunosc drepturi inerente persoanei sale, inalienabile și sacre, opozabile în orice împrejurare societății și puterii. În același timp, este consacrată primordialitatea legii: orice conflict legat de exercitarea sau limitarea drepturilor trebuie soluționat printr-o independentă și imparțială aplicare a legii, conform unor proceduri prestabilite.

Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului de la 1789 (extras)

Articolul 1

Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi. Deosebirile sociale nu pot fi bazate decât pe utilitatea publică.

Articolul 2

Scopul oricărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența la opresiune.

Articolul 3

Națiunea este sursa esențială a principiului oricărei suveranități. Nicio grupare, nici un individ nu pot exercita vreo autoritate care să nu emane de la ea.

Articolul 4

Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia. Astfel, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât acelea care asigură celorlalți membri ai societății folosirea de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege.

Articolul 5

Legea nu are dreptul să interzică decât acțiunile vătămătoare societății. Tot ceea ce nu este interzis prin lege nu poate fi împiedicat și nimeni nu poate fi constrâns a face ceea ce legea nu obligă.

(...)

Articolul 7

Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, nici deținut decât în cazurile stabilite prin lege și după formele prevăzute de ea. Cei care solicită, dau, execută sau fac să se execute ordine arbitrare trebuie pedepsiți; dar orice cetățean somat sau arestat în virtutea legii trebuie să se supună imediat; dacă opune rezistență, el se face vinovat.

Articolul 8

Legea nu trebuie să stabilească decât pedepse strict și evident necesare și nimeni nu poate fi pedepsit decât în virtutea unei legi stabilite și promulgate anterior delictului și aplicată legal.

Articolul 9

Orice om este presupus inocent, până în momentul în care a fost declarat vinovat; dacă se consideră indispensabil a-l aresta, orice act de constrângere în afara celor necesare pentru reținerea lui trebuie să fie aspru pedepsit de lege.

Articolul 10

Nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile sale, fie ele chiar religioase, dacă manifestarea lor nu tulbură ordinea publică stabilită prin lege.

Articolul 11

Comunicarea liberă a gândurilor și opiniilor este unul din drepturile cele mai de preț ale omului; orice cetățean poate deci să vorbească, să scrie și să tipărească liber, în afara cazurilor prevăzute prin lege, în care va trebui să răspundă de folosirea abuzivă a acestei libertăți.

Articolul 12

Garanția drepturilor omului și ale cetățeanului necesită o forță publică: această forță este instituită în avantajul tuturor și nu în folosul personal al acelorora cărora le este încredințată.

(...)

Articolul 14

Cetățenii au dreptul să constate ei înșiși sau prin reprezentanții lor necesitatea contribuției publice și s-o accepte în mod liber, să urmărească destinația care i se dă, să-i determine cuantumul, bazele, perceperea și durata.

Articolul 15

Societatea are dreptul să ceară socoteală oricărui funcționar public pentru modul în care își îndeplinește funcția.

Articolul 16

Orice societate care nu asigură garanția drepturilor și nu statornicește separarea puterilor este lipsită de constituție.

Articolul 17

Proprietatea fiind un drept inviolabil și sacru, nimeni nu poate fi privat de ea, decât în cazurile în care necesitatea publică, legal constatată, pretinde în mod evident acest lucru, și cu condiția unei juste despăgubiri prealabile.

Punerea în aplicare a drepturilor astfel proclamate, atât în S.U.A. cât și în Republica franceză, s-a realizat prin adoptarea de constituții scrise. Exemplul lor a fost urmat și de alte state: Olanda în 1798, Suedia în 1809, Spania în 1812, Belgia în 1831, Sardinia în 1848, Danemarca în 1849, Prusia în 1850 etc. În țara noastră, drepturile cetățenești au fost instituționalizate prin Constituția din 1866, după unirea Principatelor din 1859.

I.1.3. Planul cooperării între state

Pe **plan internațional**, până în 1945, procesul de protecție a drepturilor omului prin instrumente juridice pertinente a avut un caracter fragmentar, în bună măsură limitat la anumite categorii sociale, respectiv la anumite drepturi.

Aceasta se explică și prin faptul că dreptul internațional clasic, conceput ca drept al societății statelor, reflecta interesele acestora. Potrivit articolului 15 din Pactul Societății Națiunilor, existau chestiuni pe care dreptul internațional le lăsa în competența exclusivă a statelor. Potrivit acestei concepții, problematica drepturilor omului ținea de competența exclusivă a statelor, iar individul lăsa în seama suveranului grija de a fi protejat¹, legătura dintre individ și stat exprimată prin cetățenie, precum și tipul relațiilor dintre state, urmând a reprezenta factorii de care depinde gradul de respectare a drepturilor omului.

O primă aplicație a principiului legăturii exprimate prin cetățenie dintre individ și stat este protecția pe plan extern a propriilor cetățeni.

¹ F. Sudre, *Dreptul internațional și european al drepturilor omului*, Ed. Polirom, 2006, p. 35

„Este un principiu elementar de drept internațional care autorizează statul să își protejeze cetățenii prejudiciați prin acte contrare dreptului internațional comise de alt stat, și pentru care aceștia nu au putut obține reparație prin utilizarea căilor ordinare de recurs. Însușindu-și cauza unuia din cetățenii săi și punând în mișcare în favoarea sa acțiunea diplomatică sau acțiunea judiciară internațională, acest stat își valorifică propriul drept, dreptul de a face să fie respectat, în persoana cetățenilor săi, dreptul internațional.” (C.P.J.I., *Concesiunile Mavrommatis în Palestina, Grecia împotriva Regatului Unit al Marii Britanii, Hotărârea din 30 august 1924*)

Însă exercitarea protecției diplomatice este un drept discreționar al statului.

O altă aplicație a principiului sus amintit au reprezentat-o intervențiile de umanitate, intervenții ce presupun utilizarea forței armate în mod unilateral de către un stat pentru a apăra viața și bunurile naționalilor săi a căror siguranță este amenințată într-un alt stat¹.

Până la izbucnirea Primului Război Mondial, s-au manifestat doar preocupări izolate în domeniul protecției drepturilor omului pe plan internațional. Astfel, prin Declarația din 1815 adoptată în timpul Conferinței de Pace de la Viena, statele participante și-au exprimat voința de a abolii comerțul cu sclavi. Totuși, Declarația nu interzice însăși sclavia, ci doar comerțul, iar această stare a continuat în America până la sfârșitul războiului civil, în 1865.

De asemenea, în 1899 și 1907 sunt adoptate o serie de convenții în domeniul dreptului umanitar; așa-numitul „drept de la Haga” sau „dreptul conflictelor armate” codifică regulile de purtare a războiului, inclusiv normele de protecție a victimelor acestuia – răniți, civili, prizonieri.

Aceste două timide manifestări în plan internațional nu reglementau însă relațiile dintre un individ și statul de apartenență, care nu

¹ Pentru o prezentare mai detaliată, a se vedea R. Ergec, *Protection européenne et internationale des droits de l'homme*, Bruylant, Bruxelles, 2006, p. 9-10.

beneficiau decât de mecanismul sus amintit al protecției diplomatice și respectiv de inserarea în textele convenționale a drepturilor fundamentale.

După Primul Război Mondial, se remarcă apariția unor regimuri speciale de protecție pe cale convențională fie a unor categorii de persoane, fie a unui anumit drept. Aceste regimuri privesc eliminarea sclaviei și a comerțului cu sclavi, protecția victimelor războiului,¹ a lucrătorilor din industrie și a minorităților.

Dintre documentele privind sclavia menționăm Convenția de la Geneva din 1925, încheiată în cadrul Societății Națiunilor, care extindea suprimarea sclaviei la toate regiunile lumii, după ce reglementări anterioare, respectiv Actul general al Conferinței de la Berlin din 1885 și Actul Conferinței antisclavagiste de la Bruxelles din 1889-1890, prevedeau suprimarea sclaviei și a comerțului cu sclavi în Africa Centrală, respectiv în toată Africa și în zona maritimă a Oceanului Indian, în virtutea faptului că acestea (sclavia și comerțul cu sclavi) sunt „interzise în conformitate cu principiile dreptului internațional”.

Dintre instrumentele juridice privind protecția victimelor războiului este de reținut în perioada interbelică Convenția de la Geneva din 1929 referitoare la soarta răniților și soldaților din armatele în campanie și tratamentul prizonierilor de război, ale cărei dispoziții completau reglementările anterioare privind regulile de purtare a războiului – Convenția de la Haga, din 1899 asupra legilor și obiceiurilor războiului pe uscat și cea din 1907 privind războiul maritim și privind soarta răniților în război - Convenția de la Geneva din 1864 privind respectarea imunității spitalelor și îngrijirea soldaților răniți și bolnavi.

Înființarea Organizației Internaționale a Muncii (O.I.M.)² în 1919, a fost urmată de încheierea unor convenții internaționale pentru

¹ Reglementările referitoare la protecția victimelor războiului, deși, de regulă, sunt incluse în ceea ce se numește dreptul internațional umanitar (al conflictelor armate), pot fi considerate în același timp ca o ramură a protecției drepturilor omului.

² Constituția acestei organizații constituia Partea a XIII-a a Tratatului de Pace de la Versailles.

protecția lucrătorilor industriali și îmbunătățirea condițiilor lor de lucru.

Protecția persoanelor aparținând minorităților a intrat în câmpul de acțiune al dreptului internațional după primul război mondial în timpul Conferinței de pace de la Paris. Regimul creat a fost constituit prin patru tipuri de instrumente juridice. În primul rând, este vorba de tratatele speciale, denumite „pentru minorități”, care au fost semnate de puterile aliate, pe de o parte, și Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România și Grecia, pe de altă parte, și porneau de la premisa că în aceste țări nu ar exista omogenitate din punct de vedere al etniei, limbii sau religiei.

Tratatul pentru minorități (Paris, 9 decembrie 1919)

Art. 8. Toți supușii români vor fi egali în fața legii și se vor bucura de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie.

Deosebirea de religie, de credință sau de confesiune nu va putea fi o piedică pentru nici un supus român cu privire la folosința drepturilor sale civile și politice, în special la admiterea în serviciile publice, în funcțiuni și onoruri sau la exercitarea diferitelor profesii și industrii.

Nu se va edita nici o restricțiune contra liberei întrebuițări de către vreun supus român a vreunei limbi oarecare, fie în relațiunile private sau comerciale, fie în materie de religie, de presă sau de publicațiuni de orice natură, fie în întrunirile publice.

Cu toată stabilirea de către guvernul român a unei limbi oficiale, se vor face înlesniri raționale supușilor români de altă limbă decât cea română, pentru întrebuițarea limbii lor, fie oral, fie în scris, înaintea tribunalelor.

Art. 9. Supușii români aparținând unor minorități etnice, de religie sau de limbă, se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt, ca și ceilalți supuși români. Ei vor avea, în special, un drept egal de a înființa, conduce și

controla, pe spesele lor, instituțiuni de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte stabilimente de educație, cu dreptul de a întrebuița limba lor proprie și de a exercita liber religiuena lor.

În al doilea rând, este vorba de capitolele speciale ale tratatelor de pace încheiate în perioada 1919-1923, impuse statelor învinse (Austria, Bulgaria, Ungaria, Turcia). Se adaugă acestora în al treilea rând tratatele bilaterale, cum ar fi tratatul germano-polonez din 1922 și un al patrulea tip de instrument, declarațiile unilaterale pe care le-au făcut 6 state în momentul primirii lor în Societatea Națiunilor, cum ar fi Albania sau statele baltice. Aceste declarații aveau evident forță juridică obligatorie.

Principalele prevederi din această rețea de instrumente juridice se refereau la angajamentul statelor de a aplica un regim de protecție minorităților etnice, religioase, lingvistice prin acordarea de drepturi necesare protejării identității și integrității lor. Drepturile erau recunoscute persoanelor care aparțineau minorităților și nu minorităților ca atare; în caz de conflict între stat și individ cu privire la apartenența acestuia la un grup minoritar, opțiunea individului, care se declara membru al grupului, era decisivă.

În 1920, Adunarea Societății Națiunilor a adoptat o recomandare prin care solicita ca dacă Albania va fi admisă în organizație, aceasta ar trebui „să adopte măsurile necesare pentru a garanta principiile Tratatelor privind minoritățile. Albania a fost admisă ca membră câteva zile mai târziu. În 1921, Consiliul Societății Națiunilor a inclus pe agenda sa problema protecției minorităților în Albania. Guvernul grec, având în vedere prezența unei minorități creștine puternice în Albania (unde predomina religia islamică) a propus Consiliului anumite prevederi care depășeau garanțiile prevăzute în Tratatul privind minoritățile. În cadrul Consiliului s-a adoptat un proiect de Declarație care a fost semnat de Albania și transmis în mod oficial Consiliului; Declarația conținea prevederi similare dar cu anumite diferențe față de clauzele tipice din Tratatul privind minoritățile. Astfel, articolul 5 alineatul 1 din Declarație prevedea că: „Naționali albanezi aparținând minorităților rasiale, lingvistice sau religioase, se vor

bucura de același tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt ca ceilalți naționali albanezi. Ei vor avea, în special, un drept egal de a menține, conduce și controla, sau de a stabili în viitor, pe cheltuiala lor, instituții de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte instituții educaționale, cu dreptul de a utiliza propria limbă sau de a exercita liber religia lor în cadrul acestor instituții”.

Pe parcursul anilor, numeroase schimbări legislative și practici administrative ale Guvernului albanez au ridicat o serie de întrebări cu privire la modul în care comportamentul acestuia era conform Declarației. În 1933, o schimbare a dispozițiilor constituționale stipula că instruirea și educația sunt de competența statului albanez și vor fi oferite în școli de stat, iar școlile private vor fi închise.

În 1935, Consiliul Societății Națiunilor a solicitat un aviz consultativ Curții Permanente de Justiție Internațională, solicitându-i să răspundă la întrebarea dacă, în lumina Declarației din 1921, poziția Albaniei care susținea că acționase în litera și spiritul Declarației era justificată, față de închiderea școlilor private ca măsură generală aplicabilă atât minorității cât și majorității.

„Ideea care stă la baza tratatelor pentru protecția minorităților este aceea de a garanta unor grupuri sociale încorporate într-un stat, a cărui populație este de altă rasă, limbă sau religie decât a lor posibilitatea unei coexistențe pacifice și a unei colaborări cordiale cu această populație, păstrându-și în același timp caracteristicile prin care se disting de majoritate...

Pentru a atinge acest scop, două lucruri au fost considerate drept necesare și fac obiectul susmenționatei tratate.

În primul rând, asigurarea unei egalități perfecte între resortisanții aparținând minorităților rasiale, religioase sau lingvistice și ceilalți resortisanți ai statului.

În al doilea rând garantarea mijloacelor adecvate pentru conservarea caracteristicilor etnice, a tradițiilor și a fizionomiei naționale pentru grupurile minoritare.

Cele două lucruri sunt de altfel intim legate, întrucât nu va exista o veritabilă egalitate între majoritate și minoritate dacă aceasta din urmă este privată de propriile instituții și astfel obligată

să renunțe la ceea ce constituie esențialul vieții sale ca și minoritate.

Alineatul 1 al articolului 5 din Declarație este compus din două propoziții;... prima este formulată după cum urmează: „Naționalii albanezi aparținând minorităților rasiale, lingvistice sau religioase, se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt ca ceilalți naționali albanezi.”

Întrebarea care se pune este aceea de a ști ce se înțelege prin același tratament și aceleași garanții în drept și în fapt. ...Toți resortisanții albanezi se bucură de egalitate în drept; în schimb, egalitatea dintre majoritari și minoritari trebuie, în termenii articolului 5, să fie o egalitate în drept și în fapt.

Nu este poate ușor de precizat noțiunea de egalitate în fapt prin raportare la egalitatea în drept; putem însă afirma că ea este opusă unei egalități pur formale...

Egalitatea în drept exclude orice discriminare; în schimb, egalitatea în fapt poate să facă necesare tratamente diferite pentru a ajunge la un rezultat care să stabilească un echilibru între situații diferite.

Se pot ușor imagina cazuri în care un tratament egal al majorității și al minorității, ale căror nevoi și condiții sunt diferite, ar ajunge la o inegalitate în fapt. (...) Egalitatea între majoritari și minoritari trebuie să fie o egalitate efectivă, reală; acesta este sensul prevederii.

A doua propoziție a alineatului (...) are în vedere un caz deosebit de important de aplicare a regulii relative la același tratament în drept și în fapt, prevăzută în prima parte a alineatului. Într-adevăr, instituțiile vizate în a doua propoziție sunt indispensabile pentru ca minoritatea să se poată bucura, nu numai în drept, ci și în fapt, de același tratament ca și majoritatea. Închiderea acestor instituții, în condițiile în care doar ele pot să răspundă nevoilor specifice ale colectivităților minoritare, și înlocuirea lor cu instituții ale statului, înfrânge egalitatea de tratament, căci ar avea drept efect priverarea minorităților de instituții adecvate, în timp ce majoritatea ar regăsi acest tip de instituții în cele create de stat.

*Departe de a stabili un privilegiu în favoarea minorității, așa cum susține Guvernul albanez, această prevedere garantează că majoritatea nu va fi pusă într-o situație privilegiată față de minoritate.” (Curtea Permanentă de Justiție Internațională, **Școli minoritare în Albania**, Avizul consultativ din 1935, Seria A/B nr. 64)*

Toate aceste documente erau plasate în ceea ce privește aplicarea lor sub supravegherea Societății Națiunilor, care oferea garanții pentru respectarea și aplicarea dispozițiilor referitoare la protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților. Tratatelor în domeniu prevedeau că orice stat membru al Consiliului Societății Națiunilor putea atrage atenția acestui organ în caz de încălcare sau pericol de încălcare a obligațiilor prevăzute în tratate. Consiliul încerca să soluționeze diferendul apărut, iar în cazul în care nu se ajungea la o înțelegere între statele implicate, statul membru care se adresase Consiliului putea sesiza Curtea Permanentă de Justiție Internațională¹.

De asemenea, mecanismul de control al respectării tratatelor în domeniul protecției minorităților permitea primirea de sesizări din partea indivizilor sau a asociațiilor în numele unui grup minoritar. Fiecare caz era examinat de un Comitet alcătuit din 3 membri ai Consiliului Societății Națiunilor. Dacă plângerea era considerată admisibilă se proceda în continuare fie la negocieri informale între statul în cauză și comitet, fie la sesizarea Consiliului, care avea posibilitatea să adreseze recomandări statului.

Adoptarea formulei protecției selective a minorităților, în pofida faptului că starea de neomogenitate a populației era înregistrată în aproape toate statele prezente la Conferința de Pace, pe de o parte, și sistemul de protecție a minorităților instituit de Societatea Națiunilor, care nu era imperativ pentru toate statele, pe de altă parte, conțineau, de la început, germenii eșecului protecției minorităților astfel

¹ Această modalitate de supraveghere a respectării de către state a dispozițiilor privind protecția minorităților nu a fost însă aplicată până la capăt decât într-un singur caz, și anume în *Afacerea privind drepturile minorităților în Silezia Superioară (Școlile minoritare)* în care la 26 aprilie 1928 Curtea a pronunțat o hotărâre.

concepută. Înțelegându-se că standardele duble în materia minorităților încurajează abordări politice riscante, tratatele de pace din 1947 n-au mai restabilit sistemul protecției minorităților conceput de Societatea Națiunilor pe care, de fapt, statele în cauză refuzaseră expres să-l mai aplice încă din 1934.

Profesorul Ch. Tomuschat descria astfel perioada interbelică și manifestările în domeniul protecției drepturilor omului:

„La nivel conceptual, epoca între cele două Războaie Mondiale era încă prinsă în gândirea tradițională. Autorii juriști nu înțelegeau încă faptul că comunitatea internațională avea un mandat general legitim în a căuta să mențină și să întărească standardele conduitei civilizate în relațiile dintre guverne și cetățenii lor. Deși Primul Război Mondial a cauzat suferință nemăsurată pentru milioane de oameni, nimeni nu și-a dat seama de faptul că, în principiu, toate mijloacele de apărare ale regulii de drept pot fi înfrânte într-o anumită situație istorică și că atunci, singurul remediu care poate fi imaginat este recursul la mecanisme adecvate ale comunității internaționale.”¹

Protecția drepturilor omului a fost abordată ca imperativ al comunității internaționale, abia după cel de-al doilea război mondial sub impulsul dezvăluirii atrocităților naziste și s-a concretizat, în perioadele ce au urmat, într-un impresionant ansamblu de reglementări cu caracter universal, regional sau sectorial, ca urmare, mai ales, a perpetuării practicii încălcării drepturilor omului în statele cu regim comunist.

Calea spre construirea unui sistem de protecție internațională a drepturilor omului și stabilirea obligației unei cooperări internaționale în acest domeniu a fost deschisă de Carta Națiunilor Unite.

Există două texte care anunță Carta Națiunilor Unite:

¹ Ch. Tomuschat, *Human Rights between Idealism and Realism*, OUP, 2003, p. 20.

- O declarație a președintelui Roosevelt – declarație asupra celor patru libertăți; indivizilor le sunt recunoscute: libertatea de opinie și de exprimare, libertatea confesională, libertatea de a se salva de sărăcie și libertatea de a se salva de război.

- Acestor patru libertăți li se adaugă, prin Declarația Atlanticului, semnată de președintele american Roosevelt și premierul britanic Churchill în 14 august 1941, necesitatea progresului economic și aspirația spre securitatea socială.

Carta Organizației Națiunilor Unite, adoptată la San Francisco, în 1945, marchează interdependența dintre pacea și securitatea internațională, pe de o parte și condiții mai bune pentru bunăstarea economică și socială și respectarea drepturilor omului, pe de altă parte. Are rolul deosebit de a realiza pătrunderea drepturilor omului în ordinea juridică internațională, penetrând ecranul statal care separa dreptul intern de cel internațional.

Dispoziții privitoare la drepturile omului în Carta O.N.U. În preambulul Cartei O.N.U., popoarele Națiunilor Unite își exprimă hotărârea „de a reafirma credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în drepturile egale între bărbați și femei și între națiunile mari și mici”.

Formulările „promovarea și încurajarea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale” sau „sprijinirea realizării drepturilor omului și libertăților fundamentale” apar cu unele variațiuni, în art. 1 din Cartă privind scopurile Națiunilor Unite, în art. 13 referitor la funcțiile și puterile Adunării Generale și art. 62 privind funcțiile și puterile Consiliului Economic și Social. **Adunarea Generală** are, ca una dintre funcții, inițierea de studii și elaborarea de recomandări privind realizarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, încredințate Comisiei a III-lea a Adunării Generale privind problemele sociale, umanitare și culturale. **Consiliul Economic și Social** (ECOSOC) poate face recomandări în scopul de a promova „respectul și îndeplinirea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți” și poate crea comisii speciale în acest scop.

Prin articolul 56 toți membrii O.N.U. se obligă să adopte acțiuni în comun și separat, în cooperare cu Organizația, pentru realizarea scopurilor enumerate în art. 55 aliniatul c, care prevede „respectarea